

Ἐν Ἀθήναις (Καλλιθέα) τῆ 23ῃ Σεπτεμβρίου 1893.

Φίλτατέ μοι Κύριε,

Εὐχαρίστως ἐκ τῆς ὑμετέρας ἐπιστολῆς μαθάνω, ὅτι συνεχίζετε τὴν ἔκδοσιν τῆς «Ποικίλης Στοᾶς», ἣτις ὑπὸ τὴν Ἑμετέραν ἐπιτυχῆ Διεύθυνσιν διήνυσε ἄριστα τὸν μέχρι τοῦδε βίον της, ἐξυπηρετοῦσα τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν φιλολογίαν καὶ διὰ τοῦτο τυγχάνουσα ἀξία τῆς ὑποστηρίξεως παντὸς δυναμένου.

Ἀσχολούμενος εἰς τὴν δημοσίευσιν τοῦ ὑπὸ τὰ πιστῆρια εὐρίσκομένου ἤδη Δικαστικοῦ Ὁργανισμοῦ τῆς «Νομικῆς Βιβλιοθήκης», ἑστερούμην τοῦ προσήκοντος χρόνου, ὅπως παρασκευάσω τι, ἀντάξιον διὰ τὴν «Ποικίλην Στοάν» σὰς πέμπω ἐν τούτοις ὀλίγας γραμμάς, ὅπως μὴ ὑστερήσω εἰς τὴν ὑμετέραν φιλόφρονά πρότκλησιν, ἐπὶ θέματος, ξηροῦ πιθανὸν διὰ τοὺς πολλούς, οὐχὶ ὅμως ἴσως ἄνευ ἐνδιαφέροντος τινος διὰ τοὺς λάτρεις τῆς ἀρχαίας φιλολογίας τῆς ἡμετέρας πατρίδος, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι, ὅτι αὐταὶ κριθήσονται ἐπιεικῶς καὶ μᾶλλον ὡς μαρτυροῦσαι τὴν ἐπιθυμίαν μου, ὅπως μὴ ἀρηθῶ τὴν μικρὰν συνδρομὴν μου εἰς τὸ μετὰ μικρὰν διακοπὴν συνεχιζόμενον ὥραϊον ὑμῶν ἔργον.

Μετὰ πάσης ὑπολήψεως
Γεώργιος Ν. Φιλάρετος

Κύριον Ἰωάννην Ἀρσένην
Διευθυντὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Ἡμερολογίου
ἢ «Ποικίλη Στοά»

ΟΙ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΑΙ ΚΑΤΑ ΤΟ ΑΤΤΙΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ

«...Ἐρυμά τε χώρας, καὶ πόλεως σωτήριον
ἔχουσι τ' ἂν οἶον οὐτις ἀνθρώπων ἔχει...»
Διόγυλος.

ΕΠΙ τοῦ Δικαστικοῦ ὀργανισμοῦ ὄλων μὲν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ἐλάχιστα ἐν τῷ σκότει τῶν αἰώνων μαθάνομεν περὶ τῶν σπαρτιατικῶν ὄμωσ καὶ τῶν ἀττικῶν δικαστηρίων εὐρίσκομεν πληροφορίας ἱκανὰς καὶ λίαν ἐνδιαφερούσας πάντα ἐρευνητὴν τῆς ἱστορίας τοῦ δικαίου, εὐκόλως ἐξ αὐτῶν δυνάμενον νὰ ἐξακριβώσῃ, ὅτι ἀπὸ τῶν ἀρχαιστάτων χρόνων οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν σπουδαιότερων τῶν σήμερον ἐν ἰσχύϊ πρὸς ὀργάνωσιν δικαστηρίων θεσμῶν, ἢ ἐν σπέρματι ὑπῆρχον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ νομοθεσίᾳ ἢ καὶ τινες αὐτῶν κανονικῶς ἔκτοτε ἔλει-

τούργουν, — π. χ. ὁ περὶ προσόντων τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων, ὁ περὶ ἰσοβιότητος τῶν δικαστῶν καὶ περὶ τῆς ἀναγκαστικῆς ἀποχωρήσεως αὐτῶν εἴτ' ἕνεκα παραπτωμάτων, εἴτε καὶ ἕνεκα γήρωσ ἢ διαρκῶν νοσημάτων, ὁ περὶ ἐνόρκων δικαστῶν, ὁ περὶ τῶν περιουσιῶν εἰρηνοποιῶν, ὁ περὶ τῆς δημοσιότητος τῶν συνεδριάσεων καὶ τόσοι ἄλλοι.

Τὸ ἐνδιαφέρον ὁμῶς περὶ τῆς μελέτης πάντων τούτων δεδικοιολογημένως ἀυξάνει διὰ τοὺς κατοίκους τῶν χωρῶν, ἐφ' ὧν ἐγεννήθησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν οἱ θεσμοὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ νεωτέρου δικαίου ἀνεγράφησαν καὶ εἰς τοὺς συνταγματικούς χάρτας ὡς θεμελιώδεις νόμοι πάσης εὐνομουμένης πολιτείας.

Ἡ ἀνάμνησις τοῦ ἐν Ἀθήναις σεμνοῦ δικαστηρίου τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου διεξήχθησαν αἱ διασημότεραι τῶν δικῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος — ἀπὸ τῆς τοῦ Ἄρεως καὶ τοῦ Ὀρέστου μέχρι τῆς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, — οἱ Ἐφέται καὶ ἡ Ἡλιαία, ἡ ἐν Σπάρτῃ Γερουσία μετὰ τῶν Ἐφόρων τῆς καὶ ἡ Ἀλία προκαλοῦσι συνεχῶς τὸν θαυμασμὸν πάντων, καὶ αὐτῶν τῶν οὐδέποτε ἐπισκεφθέντων τὴν Ἑλλάδα. Ὁ ὑπὸ τὸν γλαυκὸν ὁμῶς ἐλλληκικὸν ὀρίζοντα ἀτενίζων σχεδὸν καθ' ἑκάστην τὸν παρὰ τὴν Ἀκρόπολιν ἱερὸν λόφον Ἀθηναῖος, καὶ ὁ τὴν Σπάρτην κατοικῶν νεώτερος Ἕλληγν καθήκον ἔχουσι νὰ γινώσκωσιν ἐν πάσαις ταῖς λεπτομερείαις τὸν μηχανισμόν καὶ τὴν λειτουργίαν τῶν δικαστικῶν ἐκείνων σωμάτων· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ δεδικοιολογημένως ἐπιτρέπεται, νομίζομεν, νὰ καυχῆθῶσιν, ὅτι εὐτυχῆσαντες νὰ πατῶσι τὴν αὐτὴν γῆν, ἣν οἱ ἰδρυταὶ τῶν ἀθανάτων ἱστορικῶν ἐκείνων μνημείων, δύνανται διὰ τῆς ἐκ τοῦ σύνεγγυς μελέτης αὐτῶν νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν διαφώτισιν πολλῶν θεσμῶν, οὓς παρανοοῦσιν ἐνίοτε οἱ μακρόθεν ἐρευνῶντες αὐτούς, μάλιστα δὲ ὅσοι, ὑπὸ γλωσσικὴν μᾶλλον ἔποψιν ἐραζόμενοι, δὲν συμπίπτει νὰ ἔχωσι καὶ γνώσεις τοῦ νεωτέρου δικαίου πρὸς σύγκρισιν τῶν πάλαι πρὸς τὰ νῦν ἰσχύοντα.

Ἄτυχῶς τὸ σχολαστικὸν καὶ ἱκανῶς ἀτελεὲς σύστημα τῆς παρ' ἡμῖν ἐκπαιδεύσεως βρίπτει εἰς τὴν ἐλληνικὴν κοινωνίαν ἡμιμαθεῖς ἐν μεγάλῃ ποσότητι, διατηροῦντας ἐξ ὅλου τοῦ θησαυροῦ τῶν ἀρχαίων ἐλλήνων συγγραφέων μόνον τὴν πρὸς τὴν γραμματικὴν καὶ τὸ συντακτικὸν ἀπέχθειαν! Τὰ βάρη δὲ τοῦ ἐπαγγελματικοῦ βίου ἐκείνων τῶν ἐπιστημόνων, οἵτινες, ἔχοντες τὸν πρὸς τὴν ἀρχαιολογίαν ζῆλον, θὰ ἠδύναντο νὰ ἐπιδοθῶσι εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ κλάδου τῶν, ἐὰν ἢ εἶχον τὰ μέσα ἢ ἱκανῶς ἐνισχύοντο ὑπὸ τοῦ κοινού, καὶ ἢ ἐπὶ τὰ ἐπουσιῶδη ἐνασχόλησις τῶν ἐχόντων μὲν τὰ ἐφοδία, στερουμένων δὲ τοῦ προσήκοντος ζήλου

κρατούσι διὰ τοὺς πολλοὺς κεχωσμένον τὸν θησαυρὸν τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας ὑπὸ τὸν παχὺν κονιορτὸν τῶν βιβλιοθηκῶν.

Καὶ τὰ μὲν λοιπὰ δυσκόλως θεραπεύονται· σχετικῆ δὲ τις βελτίωσις θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπέλθῃ, ἐὰν οἱ ἡμέτεροι συγγραφεῖς ἀπεδείκνυσον διὰ τῶν πραγμάτων τὴν ὀφειλομένην ἀγάπην πρὸς τὴν ἱστορίαν τῶν θεσμῶν καὶ ὁμῶς πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν δίκαιον, διότι ἐκ τοιαύτης ἐκδρομῆς καὶ ἐκ τῆς συγκριτικῆς μελέτης, ἔστρωσαν βέβαιον, ὅτι αἰεποτε μεγάλας θὰ ἠδύνατο νὰ παράσχωσιν ὠφελείας εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν οὐ μόνον ὑπὸ ἱστορικὴν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ πρακτικὴν ἔτι ἔποψιν. Ὑπάρχουσι θεσμοί, —κατὰ τὸν Ayrault,— πρὸς ποταμοὺς ὁμοιάζοντες καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ ἐννοηθῶσιν, ἐὰν μὴ προσηκόντως ἐρευνηθῇ ἡ πηγὴ αὐτῶν. Ἡμεῖς ὁμῶς προσθέτομεν, ὅτι ἐὰν οἱ νομοθέται τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, πρὶν ἢ καταρτίσασιν τὰ νομοσχεδία των, εἶχον ἐπαρκῶς διδαχθῇ τὸν Ἀριστοτέλην, τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Θεόφραστον, τὸν Δημοσθένην, τὸν Ἰσοκράτην ἢ καὶ αὐτὸν τὸν Πλούταρχον, θὰ ἠδύνατο νὰ ρυθθῶσιν ἐκεῖθεν πολυτάκτως βοήθειαν παμμεγίστην πρὸς θεμελιώσιν νομικῶν οἰκοδομημάτων, ἐρειδομένων ἐπὶ τῆς ἀσαλεύτου τῶν προπατόρων ἡμῶν λογικῆς καὶ τῆς σοφῆς τῶν αἰῶνων πείρας.

Μεταξὺ ἀπειρίας παραδειγμάτων, ἅτινα προχείρως θὰ ἠδύναμεθα νὰναφέρωμεν, μνημονεύομεν ἐν συντομίᾳ, ἐπιβαλλομένη ὑπὸ τῶν ὀρίων τοῦ ἡμετέρου διὰ τὴν «Ποικίλην Στοᾶν» ἀρθριδίου, βραχέα τινὰ περὶ προσόντων κατὰ τὸ ἀττικὸν δίκαιον πρὸς διορισμὸν Ἀρεοπαγιτῶν καὶ περὶ τῶν λόγων τῆς παύσεως ἢ καὶ τῆς ἀναγκαστικῆς ἀποχωρήσεως αὐτῶν, ἐν τοῖς ὁποίοις εὐκόλως δύναται τις νὰ διακρίνῃ οὐ μόνον τὴν θεμελιώδη περὶ δικαστικῆς ἰσοβιότητος διάταξιν τοῦ συντάγματος, ἀλλὰ καὶ τὰς βάσεις τοῦ νόμου ΥΜΓ' τῆς 29 Ἰουνίου 1871 περὶ ἀποχωρήσεως τῶν ἰσοβίων δικαστῶν, εἰ καὶ ἡ αἰτιολογικὴ τοῦ νομοσχεδίου ἐκθεσις πληροφορεῖ ἡμᾶς, ὅτι οἱ εἰσηγηταὶ αὐτοῦ μόνον τὸν γαλλικὸν νόμον τῆς 16 Ἰουνίου 1824 καὶ τὸν πρωσσικὸν νόμον τῆς 7ης Μαΐου 1851 εἶχον ὑπ' ὄψει των, τοῦτο δὲ διότι ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας οἱ νομοθέται ἡμῶν ἀσχολοῦνται πλεῖστον εἰς τὴν ἄκοπον μεταφρασιν ἀλλοδαπῶν νόμων ἢ εἰς τὴν ἀνάστασιν τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων καὶ εἰς τὴν ἐπισταμένην μελέτην τῶν ἐθνικῶν κειμηλίων, ἅτινα διετήρησαν εὐτυχῶς μέχρι τῶν ἡμερῶν μας οἱ ἀθάνατοι συγγραφεῖς καὶ τῆς ἀνθρωπότητος ἀπάσης διδάσκαλοι.

Οἱ Ἀρεοπαγιταὶ κατὰ τὸ Ἀττικὸν Δίκαιον ἐξελέγοντο ἐκ τῶν προϋπηρετησάντων Ἀρχόντων, ἐὰν εἶχε λήξει ἡ ὑπηρεσία αὐτῶν καὶ ἀφοῦ

προηγουμένως ἔδιδον εὐθύνας περὶ τῆς διαχειρίσεως τῆς ἐξουσίας των ἐνώπιον τῆς ἐπὶ τούτῳ τεταγμένης ἀρχῆς, ἀπεδεικνύετο δ' ἐπισημως, ὅτι διεχειρίσθησαν αὐτὴν εὐσυνειδήτως καὶ ἀνεπιλήπτως. Γνωστὸν ὅτι οἱ ἄρχοντες κατ' ἀρχὰς μὲν ἐξελέγοντο, ἀπὸ δὲ τοῦ Κλεισθένους ἐκληροῦντο ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν εὐπατριῶν, ἐὰν εἶχον δεδοκιμασμένην πολιτείαν καὶ ὠρισμένα προσόντα.

Κατὰ τινὰς οὐχὶ οἱ 9 Ἄρχοντες, ἀλλὰ μόνον οἱ 6 Θεσμοθέται ἐθεωροῦντο ἔχοντες τὰ πρὸς διορισμὸν εἰς τὴν θέσιν τοῦ Ἄρεοπαγίτου προσόντα. Ἡ ὀλομέλεια τοῦ Ἄρειου Πάγου δὲν ἤρκειτο εἰς τὴν βεβαίωσιν περὶ τῆς τυπικῆς ὑπάρξεως τῶν προσόντων· ἀλλ' αὐτὴ αὐτῇ, πρὶν ἢ ἀναγνωρῖση τινὰ ἐκ τῶν ὑποψηφίων ὡς ἄξιον τῆς ὑψίστης τοῦ Ἄρεοπαγίτου θέσεως, ἠρεῦνα καὶ ἀνέκρινεν, ἐὰν συνυπῆρχον εἰς αὐτὸν καὶ τὰ ἠθικὰ ἐφόδια ὑπὸ κοινωρικῆν ἔποψιν· οὕτω δὲ μόνον οἱ ἄριστοι τῶν πολιτῶν καὶ οἱ σωφροσύνην ἔν τε τῇ ἰδιωτικῇ καὶ ἐν τῇ δημοσίῃ βίῃ ἀποδείξαντες ἠδύνατο νὰ λάβωσι θέσιν ἐν τῷ ἀνωτάτῳ Ἀττικῷ δικαστηρίῳ.

Οἱ Ἄρεοπαγῖται ἦσαν ἰσοῖοι· ἀλλὰ βεβαίως ἡ ἀσπίς τῆς ἰσοσιότητος δὲν ἐκάλυπτε τυραννίσκους ἀλαθῆτους· διότι καὶ οὗτοι ἐπαύοντο διὰ μεγάλα ἁμαρτήματα. «... Ἡ δὲ τῶν Ἄρεοπαγιτῶν ἦν ἀδιάδοχος· εἰ μὴ γὰρ τις ἤμαρτε μεγάλως, καὶ ἐξεβάλλετο».

Εἰς τὴν ὀλομέλειαν τοῦ Ἄρειου Πάγου ἐδόθη τὸ δικαίωμα τοῦ ἐξελέγειν τὴν διαγωγὴν τῶν ἰδίων μελῶν καὶ ἀποβάλλειν τοὺς κακοὺς· ὅθεν, καὶ ἐὰν μετὰ τὴν προσηκτικὴν δοκιμασίαν συνέβαινε νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον ἐμπαθὴς δικαστῆς, ἢ τῶν συναδέλφων αὐτοῦ ἐπίδρασις ἤρκει, κατὰ τὸν Ἰσοκράτην, πρὸς μετριασμὸν τῶν ἰδίων του παθῶν καὶ πρὸς βελτίωσιν τῶν κακῶν του ἕξεων, διότι ἄλλως ἀπεπέμπετο. Ὁ Ἀθηναῖος ἱστορεῖ, ὅτι Ἄρεοπαγιτὴν, ἐν καπηλείῳ ἀριστήσαντα ἐκώλυσαν νὰ αναβῆ εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον. Ἄλλος δὲ Ἄρεοπαγιτῆς ἐπαύθη, —ὡς διηγεῖται ὁ Ἐλλάδιος,— ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι, διαρκούσης τῆς συνεδριάσεως, ἀπέπνιξε πτηνόν, ὅπερ εἶχεν ἐκεῖ προσφύγει, φεῦγον τὴν δὶωξιν Ἰέρακος, ἐπαύθη δὲ ἵνα μὴ ἐδρεύσιν ἐν αὐτῷ ἄνθρωποι ἀσυμπαθεῖς καὶ ἀνοικτίρμονες. Τοσαύτη αὐστηρότης περὶ τὰ ἦθη τῶν Ἄρεοπαγιτῶν ὑπῆρχεν, ὥστε οὐ μόνον ἀπηγορεύετο αὐτοῖς ἡ συγγραφὴ κωμωδίας, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ γέλως ἐν ὄρα συνεδριάσεως ἐθεωρεῖτο ἀνάρμοστος.

Υπάρχουσιν οἱ φρονούντες, ὅτι ἀπόφασις τοῦ Ἄρειου Πάγου περὶ παύσεως Ἄρεοπαγίτου ἦτο ἐκκλητῆα ἐνώπιον τῆς Ἡλιαίας.

Ἡ ἀνάγκη τῆς ἀποχωρήσεως καὶ αὐτῶν τῶν ἰσοῖων ἔνεκα γήρωσ ἢ διαρκῶν νοσημάτων κατενοήθη κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους,

ὅστις διὰ τῆς ἐξαιρετικῆς ἐν πᾶσι διορατικότητος αὐτοῦ σαφῶς ἐξήγησεν, ὅτι «ἔστι γάρ, ὡσπερ καὶ σώματος, καὶ διανοίας γῆρας».

Τὸ ζήτημα τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μελῶν τοῦ Α. Π. ἔμεινε πάντοτε ἀσφές. Νομίζουσιν ὁμως τινές, ὅτι ἐν ὅλῳ ἦσαν 52.— Τὴν προεδρείαν, ἢ ὡς τότε ἔλεγον, τὴν Ἑγεμονίαν τοῦ Ἀρείου Πάγου εἶχον οἱ Ἄρχοντες, ὠρισμένοι πρὸς τοῦτο κατὰ τὴν φύσιν τῶν δικῶν, οἵτινες ἐνίοτε ἐνήργουν καὶ εἰσαγγελικὰ καθήκοντα. Κατὰ τὴν μεταγενεστέραν ἐποχὴν ἢ προεδρεία ἀνετίθετο εἰς τὸν καλούμενον Ἐπιστάτην.

Διὰ προσωπικοῦ, ἐκλεγομένου μετὰ τῆς προσοχῆς, ὁ Ἄρειος Πάγος, ἐγένετο κατὰ τὸν Αἰσχύλον «ἔρυμά τε χώρας, καὶ πόλεως σωτήριον, οἷον οὐδεὶς ἀνθρώπων ἔχει οὔτ' ἐν Σκύθησιν, οὔτε Πέλοπος ἐν τόποις».

Ἄρκοῦσι, νομίζομεν, καὶ τὰ βραχέα ταῦτα πρὸς παρόρημιν μὲν εἰς μελέτας τῆς πολιτικῆς ἀρχαιολογίας καὶ πρὸς καλλιέργειαν τῆς ἱστορίας τοῦ σφόδρα παρ' ἡμῖν παραμεληθέντος ἀρχαίου ἑλληνικοῦ δικαίου, ὅπερ παραδόξως οὐδὲ διδάσκεται κἂν ἐν τῇ νομικῇ σχολῇ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, εἰς ἀπόδειξιν δέ, ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν νεωτέρων καὶ ἐν ἰσχύϊ νῦν θεσμῶν ἐγεννήθησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι, ὅτι δὲ οἱ ἐρμηνευταὶ τῶν νεωτέρων νόμων, καὶ αὐτοὶ οἱ νομοθέται, πολλὰ δύνανται γὰ διδαχθῶσιν καὶ νῦν ἔτι ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, οὓς διὰ παντός ἀπεχαιρέτησαν ἀτυχῶς κατὰ τὸ τέλος τοῦ μαθητικοῦ αὐτῶν βίου χάρις εἰς τὸ ξηρὸν καὶ σχολαστικὸν ὕφος τῶν διδασκάλων, διατηρήσαντες τὴν οὐχὶ εὐάρεστον ἀνάμνησιν τῶν ὑπερσυντελικῶν καὶ τῶν μετ' ὀλίγον μελλόντων, τῶν εὐκτικῶν καὶ τῶν ἀπαρεμφάτων!

Ἐν Καλλιθέᾳ (Ἀθηνῶν) τῇ 23 Σεπτεμβρίου 1893.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ν. ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ

ΟΙ ΟΝΕΙΡΟΚΡΙΤΑΙ

(ΜΥΘΟΣ)

*Βασιλεὺς τις τῆς Αἰγύπτου ἐκ τῶν μυθιστορικῶν
εἶδεν ὄνειρον κακόν :*

*Εἶδεν ὅτι τῶν ὀδόντων αἰγριδίως ἐστερήθη,
καὶ ὁ τάλας ἐφοβήθη.*

*Προσκαλεῖ λοιπὸν ἀμέσως ἕνα τῶν ὀνομαστῶν
καὶ σοφῶν ἐξηγητῶν,*

*καὶ τῷ λέγει τίνα πρέπει γ' ἀπορσιμῆ σημασίαν
εἰς τοιαύτην ὀπτασίαν.*